

Tussen Rijn en Lek 1974 3 : tijdschrift voor de geschiedenis van het gebied tussen Kromme Rijn en Lek

<https://hdl.handle.net/1874/9716>

TUSSEN RIJN EN LEK
TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN HET
GEBIED TUSSEN KROMME RIJN EN LEK

8e jaargang

nr. 3

augustus 1974

Redactie-kommissie:

A. Graafhuis (eindredacteur), L.M.J. de Keijzer, Houten,
mevrouw G. Schipper-De Nie, Schalkwijk, G.M. Staal,
Odiijk.

Redactie-adres:

A. Graafhuis, p/a Gemeentelijk Archief, Alex. Numankade 199,
Utrecht, tel. 030 - 71 18 14.

Inhoud van dit blad:

Het "schrickelik tempeest" van 1674 tussen
Rijn en Lek door A. Graafhuis

Lidmaatschap: f 15,-- per jaar

Postrekening van de penningmeester nr. 21 45 85 t.n.v. de
Raiffeisenbank te Houten t.g.v. de rekening van de
Historische Kring "Tussen Rijn en Lek".

Het "schrickelik tempeest" van 1674
tussen Rijn en Lek

" en men sagh de Dorpen rontom als in lichten Vlam staen: sedert heeft men gesien dat meest alle de Toorens van de Dorpen wegh zijn, of Stompen geworden, of gants tot niet, gelijk als die van Vleuten, Jutphaes, Houten en meer andere: het gesaeyde in dese Provincie is meest alle ter neder geworpen: in somma een miserabele Slagh"

Deze passage werd overgenomen uit de "Oprechte Haerlemse Saterdaegse Courant" van 4 augustus 1674 en heeft betrekking op de "stom" die enkele dagen tevoren (op de avond van 1 augustus) over West-Europa raasde. In feite was het een "koufront", dat met hevige donder en bliksem, windstoten en hagel gepaard ging. Het begon in Frankrijk ten zuiden van Parijs - in de provincies Gastinois, Brie en Beauce. Overal waar het natuurgeweld passeerde werd grote schade aan gebouwen en gewassen toegebracht, op veel plaatsen vielen zelfs doden. Om een indruk van de omvang van de "stom" te krijgen moet men zich voorstellen, dat het direct al ging om een gebied, dat 25 mijlen lang en 7 mijlen breed was. Via België stormde de wind op onze streken af en teisterde met name de stad Utrecht en omgeving, o.a. De Bilt, Bunnik, Houten, Jutfaas, Odijk, Vleuten en IJsselstein. Omdat in de publicaties rond de a.s. tentoonstelling in het Centraal Museum op de schade rond de stad Utrecht nauwelijks kon worden ingegaan en er bovendien in Vleuten geen gegevens werden ontdekt, volgen hieronder enige bijzonderheden, die tijdens het onderzoek van de paleografische werkgroep werden gevonden:

Benschop:

Allereerst blijkt het "kercken-leydack" beschadigd te zijn. Schoolmeester Johannes Nordanus levert namelijk nieuwe leien, die zijn "affgewaeyt". Voor de reparatie van de school wordt eveneens door de schoolmeester gezorgd. Het rieten dak heeft blijkbaar schade opgelopen.

Het werk wordt uitgevoerd door Andries Heyndrixe, door timmeman Arjen van Haeften, die ook het herstel van de banken in de kerk voor zijn rekening neemt, en door "decker" Frederick Aardte, die "latten en teenen" voor het schoolhuis aandraagt. Claesgie Kock, "glasemaekster" tot IJsselstein, repareert de "kercke glaasen".

Abigaël van den Bergh, herbergierster aan de Benschopper kerk, heeft tenslotte tot taak de leidekker Herbert Joosten Houwekingh uit Schoonhoven te verzorgen tijdens "het visiteren van de kercke". 1)

De Bilt:

De molen van Meijndert Jansz. van Milderen is door "de leste swaere storm omgewaijt". Zijn weduwe krijgt toestemming van de Staten van Utrecht tot herbouw "tott belett van de wind, met eenige plantagie". 2)

Bunnik:

In de rekeningen van de Hervormde gemeente 3) komen enkele posten voor, waaruit grote schade aan kerk en toren blijkt. Er is zelfs sprake van de "ruwine" van de kerk. Pas in 1681 - als Heman Bracke gereed is met het verven van kerk en predikantswoning, "roos ende knopen" van de lichtkronen zijn gerepareerd en verguld en ook de nieuwe balken en de "solder op 't choor" zijn geschilderd - is het herstel van de kerk voltooid. De toren wordt

"opgemaect" door de timmerman Pauwli Claesz., nadat loodgieter Dirck van Esch, leidekker Cornelis de Munnick en "verver" Roelof Servaes gereed zijn en ook de weerhaan vervangen en opnieuw verguld is.

Houten:

Er is een bestek bewaard gebleven tot het "repareren ende opbouwen van de toren en de kerk tot Houten" 4) en van het uurwerk 4) van respectievelijk 11 juni en 20 december 1678. In het eerste stuk gaat het om de aanbesteding van de opbouw van kerk en toren, een karwei dat in 21 artikelen wordt omschreven en dat Rochus de Ridder voor *f* 1.130,- wel wil uitvoeren:

Besteck ende conditie waarnaar dat de heeren en schouten, behorende onder het gebiet van Houten etc., van meyninge sijn te besteeden het repareren ende opbauwen van den toorn en kerck tot Houten. 4)

1.

In den eersten sal den aannemer moeten maacken een taaffelment, swaar 10 en 12 duym, met overlouven op malcander, daar op te stellen 8 stijlen van 8 en 10 duym, met 8 kerbeels van 10 en 12 duym, met pinnen en gaaten in malcanderen.

2.

Het tweede taaffelment met 4 balcken, swaar 10 en 12 duym, daar in te wercken 4 blockeels van 7 en 10 duym, daar om te wercken 8 buytenplaten

COMPARTIE

Van de

GEERFDEN

van VLEUTEN.

De Ge-erfden van 't Karispel van Vleuten worden alsmoech ende vooz de laetste reyse versocht te compareren in den Capittel-huyse van Duidmuntse t'Arrecht Saturdagh den 5^{en} Junij 1675. naernoens ten twee u- ren op beches van hem / ende geconcludeert te worden by de presenten / wegens de reparatie van den Toorn / item van de Koffers / Huyfinge aen de Deern / alsmede van de Quaechel aen de Haer Toorn-molen.

Seggét voort.

swaar 7 en 10 duym. Item noch 8 binneplaten van 6 en 7 duym, daar in te wercken 20 kespen, swaar 5 en 6 duym, en die wel vast in malcanderen te wercken, de buytenplaat schuyns aff te wercken, omdat hij meteen sal dienen tot een reegel.

3.

Daar op te stellen 8 eycke toorenstijlen, swaar 12 en 9 duym, met een ster, daar de lootvloer op compt te leggen, swaar 7 en 9 duym, en stucken daar op gevoert en bequaam om aff te waateren, met kerbeels onder in de ster, swaar 7 en 9 duym, d'bovenste ster van gelijcke swaarte en met kerbeels op de ster te setten, een maackelaar, 10 duym dick viercant hout, in de maackelaar te wercken 8 steeckschooren, met kerbeels ende 8 platen van 4 en 6 duym, en leggen op hoecken van de cap.

4.

Dit coveltje te decken met goede greyne deelen, met een lijst om het coveltje van eyckenhout en 8 boogen, mede van goet eyckenhout.

5.

Op het dack te maacken 8 hoeckepers van 7 en 11 duym, het een eynt met een pin in de toomstijlen ende het ander eynt met een pin in de ster, tusschen elcke twee hoeckepers wel vast geslooten op elcke regel 4 capribben van 4 en 5 duym, daar de deelen op gespijckert worden, en noch 8 kerbeels van 7 en 9 duym, met noch 8 kerbeels van gelijcke swaarte aan den toorn, mitsgaders 16 regels om den toom

van 5 en 8 duym, en dit alles te maacken volgens teeckeningen ende besteck.

Den aennemer sal gehouden sijn de clock in het toortje te brengen ende behoorlijck in te hangen, dat de selve naer behooren can luyden.

6.

Den toorn te becleede met greyne deelen sonder eenich spynt en wel vast gespijckert ende de lootsolder mede te leggen van de selffde slach van de lee.

7.

De kerck te repareren aan de eene sij te vernieuwen en te maacken om met pannen te decken en onder elck eynt van de balcken een eycke sleutel te brengen, 5 duym dick, $5\frac{1}{2}$ voet lanck, en een nieuwe plaat buyten te leggen van 4 en 8 duym en van binnen een van 4 en 6 duym, met kespen aan malcander vast gemaackt.

8.

De ander sij die blijven staan sal op de selffde manier met platen te versien.

9.

Op dese balcken de platen wel vast te maacken, en off de eynden vergaan waeren dan stucken daar aan te maacken, d'lenghte van de kerck is ontrent 80 voet en de wijtte 35 voet, en op deze balcken

te stellen 7 capgebynten van 7 en 10 duym, de stijlen en bynten met kerbeels, daar op te leggen de wumpten van 5 en 7 duym aan elcke sij van de capstijll een wintbant onder op de gront, met pinnen en gaaten in malcanderen gewerckt.

10.

Het tweede capgebynt, swaar 5 en 7 duym, met een wumpte van 4 en 6 duym, noch een naalt in de midden met scheerspannen daar onder en het oude dack wat te versien en te stijven,

11.

Op dit werck sooveel greyne ribben als aan de ander sij masten staan, en dan sooveel dubbelde latten om de pannen op te leggen, swaerderribben van 4 en 5 duym van eene lenghte.

12.

Het oude werck te stutten en te schooren, totdat men de meuren weder sal hebben opgemetselt.

13.

Dit werck te maacken van goet eycken- ofte greynenhout.

14.

Den aannemer sal alle de spijkers, daartoe van noode sijnde, groot en cleyn, moeten leveren, uytgenoomen het ander iserwerck.

15.

Alle het steygerwerck, tot het voorseide werck van noode sijnde, sal den aannemer gehouden wesen daartoe te leveren, uytgesondert van de metselaar en leydecker.

16.

Dit werck te stellen op sijn eygen costen, soo van tauwen en blocken, winden, capstanden ende voorts alle 't geene daartoe van noode soude mogen wesen.

17.

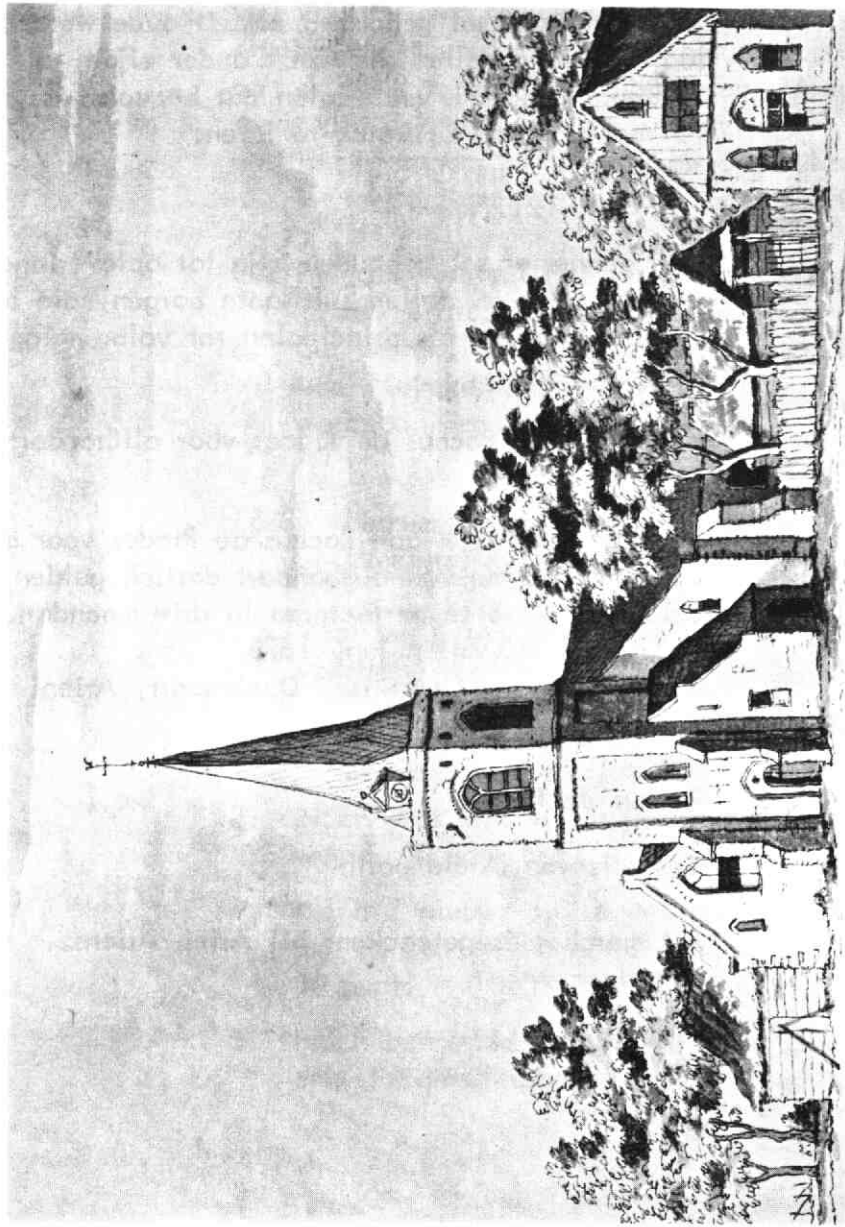
De heeren aanbesteders sullen het goet laten rijden met waagens van 't waater tot de kerck toe t'haarencosten, uytgenoomen de schippers haar vracht.

18.

Het oude hout dat goet is te verwercken en dat voor greynehout weer aff te trecken ende bij de voet en duymen te reekenen tot proffijit van de kerck.

19.

Dit werck te betaalen in drie termijnen ofte payen, alse daarvan 't eene dardendeel op de hant, het tweede dardendeel als het werck over de helft is, ende de rest als het volmaackt is.

Gezicht op de kerk te Jutphaas in 1646. Gewassen tekening in O.I. inkt,
(door L.P. Serrurier, t 1730).
Rijksarchief Utrecht . Top. Atlas Inv.nr. 797.

20.

Den aennemer sal gehouden zijn 't oude werck,
soo van de capellen als van d'ander zijde, aff
te breken ende de materialen dat bequaam is,
ten behoef van de kerck te laten.

21.

Den aennemer sal gehouden zijn tot opleveringe
van dit alles te stellen suffisante borgen, die hun
verbinden sullen als principalen tot volbrenginge
deses.

Heeft ingeset Rochus de Ridder voor elffhondert-
dertich gulden.

De slach gebleven aan Rochus de Ridder voor de
voorseide somme van elffhondert dertich gulden,
belove 't selve te perfecteren in drie maanden.
Actum den XXVIIIen juny 1678.

Borgen Comelis Comelisz. Daalenoort, Arien
Ariensz., metselaar.

Rochus de Ridder

Comelis van Daelenoorth

Dit merck + is geteeckent bij Arien Ariensz.
metselaar.

Mij present
Nic. van der Kamp
1678

Het kapittel van de Dom wil samen met de Ger-
erfden van Houten en 't Goy het "orlogie"
van de kerk te Houten aanbesteden. Voor dit
werk zijn 3 bestekken ingeleverd:

- a. het hieronder af te drukken ongetekende
bestek met een prijsopgave van *f* 450,- of
f 500,-
- b. het door Berend Hofsmid ondertekende bestek
zonder prijsopgave
- c. het bestek, dat ondertekend is door Leendert
van Neyckerken, met een prijs van *f* 330,-
waarvoor het werk gegund werd.

1678 Besteck van het orlogie van de
Houtense kerck. 4)

1. Voor eerst een hoecpilaer weegt ontrent
veertich pont na gissing.
2. Noch een nieuwe post, daer, die rāye in
hange, sal na gissing weege 36 pont.
3. Noch drie nieuwe leggers sulle na gissing
wegen 60 pont.
4. Noch 2 nieuwe spille en een in het slach-
rat en een in het uerrat weegen na gissing
30 pont.
5. Noch een middelpost an stucken is weer
een stuck in te maecken.

6. Noch een nieuw kruys in de krans an die wals, daer die reepen op gaen, daer die gewichte mede opgewonde wert, sal na gissing weege 18 pont.
7. Noch een nieuw claprat an de wals, dat die gewichte vast hout, sal na gisse wege 17 pont.
8. Noch een nieuwe pen in het sluytrat sal na gissing weege 5 pont.
9. Noch een nieuw kruys in het opwenderat van het slachwerck weecht na gissing 25 pont.
10. Noch een nieuwe spil in het jaegrat sal na gissing weege 12 pont.
11. Noch een nieuwe wentvleugell.
12. Noch een nieuw kuiprat aen die wentvleugel.
13. Noch een spil an stucke, daer die wentvleugel an ommedrayt als die clock slaet.
14. Noch 2 groote ooge, daer den haemer-trecker in gaet.
15. Noch een schaeckelrat an stucken en 't kruys an stucken sal men na behoren weer repareeren soo 't behoort.
16. Noch 2 nieuwe wijsrade met 2 ronsels die de rade omtreckt twee voeten hoogh na gissing.
17. Noch alle de posten sijn scheef en scheel geslagen weer na behooren recht te maecken.

18. Noch allen die rayen sijn slim en scheef geslagen en die kruyssen weer na behoren recht te maecken.
19. Noch een nieuwe lichter, die het uer uytlicht, sal na gissing weege 15 pont.
20. Noch alle de posten, daer de gaten in versleten sijn, weer verbussen.
21. Noch een stale veer an het uerrat die de klinck omneer hout op 't klaprat.
22. Noch 2 groote catrolle di met ijsenwerck beslagen sijn, daer di reepen over gaen.
23. Noch verscheyde stemerade, daermede di weysers moeten omgedrayt werde binnen in den toren met eenige spillen daer an.
24. Noch 2 lange spillen in den toren die mede an die wijsers behooren.
25. Noch een nieuwe hant buyten aen het wijsbort die 't uer wijst.
26. Noch 2 reepe, daer die wichte aen hange, sullen de kerck selver bekoste of betale.
27. Noch 2 houtse walse, daer die reepen op gewonden worde, sulle na gisse costen 4 gulden.
28. Noch eenige clouwe, daer die posten an vast mee gesloten werden, tien of 12 stuck na gissing.

29. Noch verscheyde klijn tuych, dat veel schrijven soude hebben, soo clouwen als speyde en scheeren, daer 't orlogie mede vast gesloten wert.
30. Noch 2 groote haecken, daer di rollen an hange, daer di reepen over gaen.
31. Noch 2 gewichtsteenen, die aen het uerwerck moeten hangen, met twe ijsere oogen daer in vast gegooten.
32. Noch een ijseren hamer met een ijsere steel, daerin die die ure slaen sal, moet ontrent weegen 40 pont, daer aen een langen ketting bijna soo lang als den toorn hoogh is, moeten oock aen den hamer 2 oogen sijn, daer den hamer in hangt, met een stale veer, daer den hamer op rust opdat hij op de klock niet en raect, noch 2 groote tuymelaeren aen die ketten in den toren, sal na gissing weegen samen dit ijserwerck, dat aen den hamer dependeert, 80 pont het pont 10 stuyvers met 't opstelle.
- 33.⁵⁾ Noch sal den aennemer die dat uerwerck opstelt, in den toren voor een dagh 6 à 7 vrij slapen, eeten en drincken hebbe op die kercke koste als hij dat uerwerck opstelt, gelijk het gebruyck is.
- 34.⁵⁾ Oock sal het uerwerck op de coste van de kerck uyt en thuyt gebrocht werde.

35. Aengaende di 2 wijsborde buyten aen den toren sullen $5\frac{1}{2}$ voet hoogh sijn met een lijst daer boovenop en die vergulde lettere een voet lange, die 2 hande vergult en die borden sal ick op mijn eygen costen aen den toom laten brengen.
- 36.⁵⁾ Dese 2 borden sal ick leveren voor de somma van 85 gulden.
37. Dit voornoemde orlogie volgens besteck sal ick weer alles na behooren maecten alles dat voomoemt is in het bestick, soo hamer met sijn toebehooren ende die wijsborden sonder eenig buytenwerck op die oude manier met een onrust gelijk het te vooren is geweest, voor dit somma van 450 guldens.
38. Maer soo het de heeren met een slingerwerck believeen te hebben, sal het vijftich gulden moeten meer kosten, te weeten de somma van 500 gulden.

Het bestek was niet ondertekend. Dit is wel het geval met het andere bestek, dat naar inhoud, met uitzondering van het maken van een "slingerwerck" gelijk is aan het hierboven vermelde. De ondertekening luidt:

Den aannemer sal in plaatse van 't onrust een slingerwerck moeten maecten.

Dit voorseide werck sall den aannemer gehouden sijn te maacken in vier maanden, alles op sijn eygen costen, sonder eenigh buytenwerck in reeckeninge te mogen brengen.

't Voorschreve werck, uytgenoomen de borden met het vergulde, alsmede alle de reepen, gewichten met twee groote rollen ende twee walsen, is aangenoomen bij Leendert van Nijkercken voor de somme van driehondert dertich gulden die hem aannemer sullen worden voldaan volgens de andere aannemers, mits dat hij gehouden blijft 't selve werck een jaar goet te houden.

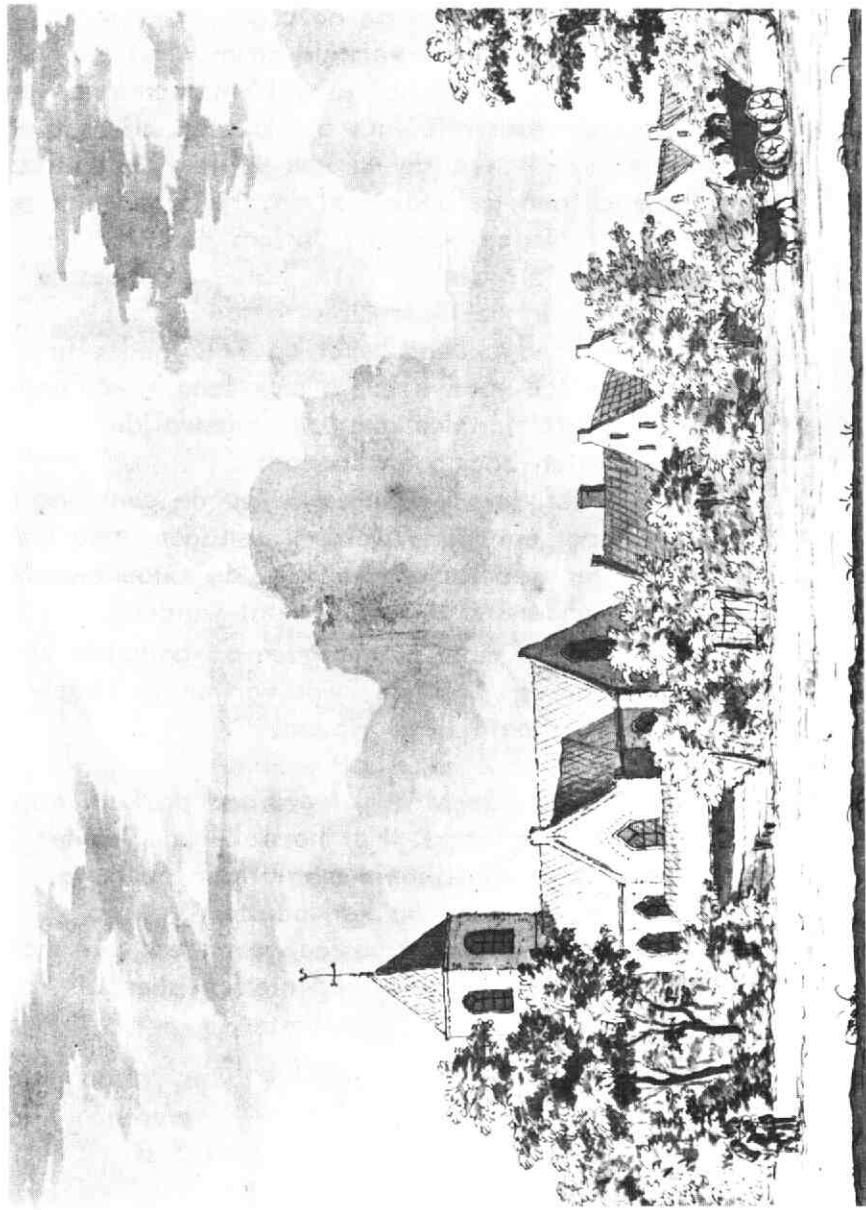
Actum den XXen december 1678.

Leendert van Neykercken

Mij present

Nic. van der Kemp

1678

Gezicht op de kerk te Jutphaas + 1727.
Gewassen tekening in O.l., inkt (door L.P. Serrurier).
Rijksarchief Utrecht .Top-Atlas Inv.nr. 804.

Jutfaas:

De heer R. Ooyevaar wees mij op een akte van 16 augustus 1974 waarin de gevolgen van het "tempeest" voor Jutfaas vermeld staan. Het gaat om de scheiding tussen het ruim 15 morgen land van de erfgenamen van Nicolaas de Rout en zijn vrouw Agatha aan de ene zijde en van Willem Anthonisz. van Schayck aan de andere zijde. Het land was te vinden in 't Nedereinde van Jutfaas genaamd de Mispelhoewe, "streckende uytte halve Jutphaesser Weteringe tot in de Galenslo(o)th toe" Willem van Schayck had recht op 1/12 gedeelte of 1 morgen 168 roeden. Zijn stuk land wordt aangeduid als: "de parthije daer de omgewaijde huysinge metten boomgaert op staet" In verband met de scheiding zal "op de cant van de halve sloot een pael (worden) geslagen ende een essenboom ter wederzijden soo aen de Groenewech als aen de andere zijde sal geplant worden". Voor het overige moet men afgaan op gedrukte of andere geschreven bronnen, waarvan onder IJsselstein een voorbeeld is te vinden.

Vleuten:

Ook in Vleuten (De Meern) werd aan de kerk nogal wat schade toegebracht. Het herstel kwam echter naar alle waarschijnlijkheid maar traag op gang. Pas in de rekeningen van kerkmeesters van na 1677 ⁶⁾ werd een aantal posten gevonden, die mogelijk met de "storm" van 1674 iets hebben uit te staan:

16-4-1678 500 pannen "aen de toorn, alsoo daer
 gelijk getal afgewaeyt waeren"
 1 gulden 5 st.

4-1-1679 aan de leidekker Anthoni van Giessen
voor arbeidsloon aan kerk en toren
29 gulden 6 st.

idem "voor het maecken van het besteck
wegens de reparatie van 't kerckendack"
2 gulden 14 st.

De toren was al eerder onder handen genomen. 7)
(zie de bekendmaking bij dit artikel, A.G.)
Op de uitnodiging om prijsopgave te doen wordt
gereageerd door:

- 1) Gerrit Pijselman, timmeman en aannemer
voor f170-0-
- 2) Adriaen Jansz. Vlas, timmerman en aannemer
van het kosterhuis aan de Meern
voor f154-0-

De Utrechtse tegelbakker Abraham van der Schilde
(thans tegelfabriek "Westraven") levert 1200 blauwe
pannen voor f37-10-0

Abraham Roghman levert voor de kapel en het
kosterhuis aan de Meern het glas voor f20-0-0

Comelis van Kleef levert het lood voor f11-19-0

En tenslotte wordt aan leidekker Anthony van
Giessen voor "het decken en strijcken van de
pannen op den Toorn f19-10-0
uitbetaald.

IJsselstein: Dat de ramp ook in IJsselstein grote verwoestingen aanrichtte kan helaas niet door eigentijdse archiefstukken worden bevestigd. Of het zouden de posten moeten zijn, die in de kerkrekening van 1673/74 ⁸⁾ werden aangetroffen en die heel misschien met de beschadiging van het kerkedak te maken hebben:

"Noch betaelt aen den voormoenden leydecker (Abraham) Mor 't gene hij met maken van een nieuwe loode gent aen het dack van de kerck verdient heeft, of voor de leyen, spijckers en soudeersel 't welc hij daertoe geleverd heeft, volgens specificatie en quitantie een som(m)e van f12.10.-.

Item betaelt aen Catharina van Lind over leveringhe (van) 195 loot tot de voorsz. goot volgens quitantie, een som(m)e van f19.10.-.

Het door Gerrit Jansz. Kooch in 138 coupletten geschreven verhaal over de "storm", dat op de tentoonstelling in het Centraal Museum van 1/8 - 1/10 / 1974 te zien zal zijn, vermeldt on-dubbelzinnig en op rijm:

36. "de dorpen rontom buyten stee
die deelden oock van 't onheyl mee
veel torens raeckten daer al gaende
van Houten, Bunnick en noch meer
van Jutfaes (vi(e)l van ^{boven neer} ~~neer van~~
van IJsselstein bleef oock niet staende".

Verklaring van temen 9)

Blockeels.	Een blokkeel is een horizontaal verbindings-element in de voet van een kappedeelte.
Eycke sleutel.	Een eiken sleutel is een verzwaring bij de op-legging van een balk.
Gebynten.	Een gebint is een kaspant.
Hant.	Met een hand wordt een wijzer bedoeld.
Jaegrat.	Een jaagrad is het derde rad van het slagwerk en drijft de as van de windvleugel aan.
Kepers.	Kepers zijn ribben die op de snijlijnen van de dakvlakken van de torenspits bevestigd zijn.
Kerbeels.	Een kerbeel is een schoor tussen een horizon-tale balk en een daaronder staande verticale of schuinstaande stijl.
Kespen.	Een kesp is een dakspoor (constructie waarop de houten bebording van het dak gespijkerd wordt).
Claprat.	Een klaprad is een palrad; het zorgt er, met een veer en pal, voor dat het gewicht niet terugloopt.
Klinck.	Een klink is een pal.
Clouwe.	"Clouwe" zijn spieën, voorsteekpennen.
Coveltje.	Een kovel is een koepeltje.
Kruys.	Een kruis is een samenspel van spaken (in een rad).

- Kuiprat. Met kuiprad zal hier mogelijk bedoeld zijn het los op de as zittende en tijdens het draaien gepalde deel, waaraan de windvleugel is bevestigd.
- Maackelaar. Een makelaar is een rechtopstaande stijl, staande op de bovenste bebalking, waaromheen de spits wordt gebouwd.
- Onrust. Een onrust (foliot) is een in het horizontale vlak heen en weer bewegende "balans".
- Opwenderat. Een opwindrad dient om de gewichten op te trekken en is ontkoppelbaar.
- Post. Een post is een stijl van het uurwerk.
- Raye. Met "raye" worden de raderen bedoeld.
- Reegel. Een regel is hier een horizontale plank of lat.
- Reepen. Reepen zijn touwen.
- Ronsels. Een ronsel is hier waarschijnlijk een z.g. kooironsel, een klein tandrad (6, 8 of 10 tanden) dat een groter aandrijft.
- Schaeckelrat. Een schakel- of kroonrad zet bij het gaande werk de spil in werking.
- Slachrat. Een slagrad zorgt voor de uitlichting van de slaglichter en trekt via enige verbindingen de hamer op en laat deze vallen op de klok.
- Sluytrat. Een sluitrad is het tweede rad van het slagwerk; het bepaalt het aantal slagen (telrad).
- Speyye. "Speyye" zijn spieën.

Spille.	Spillen zijn assen.
Stale veer.	Een stalen veer is in dit geval een palveer.
Sternerade.	Sterneraderen zijn tandwielen, steeds twee haaks op elkaar staande, die voor de overbrenging van het uurwerk naar de wijzers zorgen en deze laten draaien.
Taaffelment.	Een tafelment is een samenstel van elkaar kruisende balken, waarop een houtconstructie wordt opgebouwd.
Uerrat.	Met uerrat wordt hier waarschijnlijk het grondrad bedoeld.
Wumppte.	Een "wumppte" is een horizontaal draaghout over de kapspanten.
Wijsborde.	De wijsborden zijn de wijzerplaten.
Wijsrade.	Met wijsrad wordt hier mogelijk de laatste overbrenging van de uurwijzer bedoeld, wat tevens aanduidt dat hier sprake is van een wijzerwerk met één wijzer.

- Kuiprat. Met kuiprad zal hier mogelijk bedoeld zijn het los op de as zittende en tijdens het draaien gepalde deel, waaraan de windvleugel is bevestigd.
- Maackelaar. Een makelaar is een rechtopstaande stijl, staande op de bovenste bebalking, waaromheen de spits wordt gebouwd.
- Onrust. Een onrust (foliot) is een in het horizontale vlak heen en weer bewegende "balans".
- Opwenderat. Een opwindrad dient om de gewichten op te trekken en is ontkoppelbaar.
- Post. Een post is een stijl van het uurwerk.
- Raye. Met "raye" worden de raderen bedoeld.
- Reegel. Een regel is hier een horizontale plank of lat.
- Reepen. Reepen zijn touwen.
- Ronsels. Een ronsel is hier waarschijnlijk een z.g. kooironsel, een klein tandrad (6, 8 of 10 tanden) dat een groter aandrijft.
- Schaeckelrat. Een schakel- of kroonrad zet bij het gaande werk de spil in werking.
- Slachrat. Een slagrad zorgt voor de uitlichting van de slaglichter en trekt via enige verbindingen de hamer op en laat deze vallen op de klok.
- Sluytrat. Een sluitrad is het tweede rad van het slagwerk; het bepaalt het aantal slagen (telrad).
- Speyye. "Speyye" zijn spieën.